

Наталія Бірук,
асистент кафедри педагогіки,
професійної освіти та управління освітніми закладами
Житомирського державного університету імені Івана Франка
ORCID: 0000-0003-3013-2015
shcherbakova_n@ukr.net

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВИХ ШКІЛ (НА ПРИКЛАДІ ПОЛЬЩІ ТА БІЛОРУСІ)

У статті проаналізовано досвід Республік Польщі та Білорусі щодо організації та особливостей діяльності наукових / науково-педагогічних шкіл. Зазначено спільні та відмінні риси між польськими, білоруськими та українськими науковими школами, акцентовано увагу на характеристики провідних шкіл Польщі та наукових шкіл провідних університетів Білорусі. Характерною спільною особливістю є неоднозначність тлумачення самого феномену «наукова / науково-педагогічна школа».

Ключові слова: науково-дослідницька діяльність, наукова школа, науково-педагогічна школа, зарубіжний досвід, міжкультурні студії, кваліфікаційна карта.

Natalia Biruk. Zagraniczne doświadczenia organizacji i działalności szkół naukowych (na przykładzie Rzeczypospolitej Polskiej i Białorusi)

Artykuł analizuje doświadczenia Rzeczypospolitej Polskiej i Białorusi w zakresie organizacji i specyfiki szkół naukowych/naukowo-pedagogicznych. Zwraca się uwagę na cechy wspólne i odrębne między polskimi, białoruskimi i ukraińskimi szkołami naukowymi, zwraca się uwagę na charakterystykę czołowych polskich uczelni i uczelni naukowych czołowych białoruskich uczelni.

Charakterystyczną cechą wspólną jest niejednoznaczność interpretacji zjawiska „szkoła naukowa/naukowo-pedagogiczna”.

Słowa kluczowe: działalność badawcza, szkoła naukowa, szkoła naukowo-pedagogiczna, doświadczenie zagraniczne, studia międzykulturowe, legitymacja.

Nataliia Biruk. Foreign experience of organization and activity of scientific schools (on the example of Poland and Belarus)

The article analyzes the experience of the Republics of Poland and Belarus concerning the organization and features of scientific / scientific and pedagogical schools. Common and distinctive features between Polish, Belarusian and Ukrainian scientific schools are specified; the characteristics of the leading schools of Poland and scientific schools of prominent universities of Belarus are focused on. A thorough theoretical analysis of national source base as to the principles of functioning and content of the definition «scientific school», characterized with some certain features in accordance with social, political as well as changes in science and education, is adduced; the phenomenological essence of the studied concept; the category «scientific and pedagogical school» as an independent unit is singled out. The common characteristic feature of both Ukrainian and Polish, Belarusian science is the disambiguation of the interpretation of «scientific / scientific and pedagogical school» phenomenon itself. However, its common features are: obligatory presence of the founder – an outstanding scientist, who is the leader of the school; the fundamental progressive idea, the leader is working on; a group of like-minded people, supporting their leader.

As concerning «scientific and pedagogical school» concept, Ukrainian and Polish science is characterized by understanding that these schools do the research of Pedagogy as science in general in contrast to Belarusian one, where diversified scientific schools are referred to as scientific and pedagogical ones.

The experience of Polish «intercultural studies»-schools, that act on the territory of border areas, needs a more detailed study and is important for a multinational Ukrainian society during the period of reforming the educational sector, for taking into consideration the needs of national minorities, but with the maximum preservation of Ukrainian identity.

The experience of the country of the near abroad – the Republic of Belarus is no less valuable for the investigation because the Soviet period of the creation and development of scientific schools was the same for our countries. The difference from the specifics of Ukrainian scientific schools' activity is the fact that Belarusian ones are inextricably connected with the activity of the Higher Attestation Commission.

Keywords: *scientific and research activity, scientific school, scientific and pedagogical school, foreign experience, intercultural studies, qualification card.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими й практичними завданнями. Актуальність розгляду діяльності наукових шкіл зумовлена необхідністю популяризації їх здобутків серед широкого загалу науковців, оскільки вони є невичерпним джерелом інновацій та прогресивних ідей, необхідних як для ефективного розвитку галузі, у межах якої діє школа, так і професійно-творчого зростання дослідників. Попри те, що наукові школи – явище історичне та доволі поширене, але відоме досить вузькому загалу, переважно науковцям, які працюють у межах цих шкіл або досліджують їхню діяльність.

Останні роки в освітньому середовищі спостерігається посилення інтересу до діяльності наукових осередків загалом і, зокрема, тенденція до виокремлення спільного рейтингу критеріїв ефективності діяльності різногалузевих наукових шкіл та їх внесення до показників статусності закладу освіти.

Розглянемо досвід діяльності наукових / науково-педагогічних шкіл ближнього зарубіжжя – Республіки Польщі (європейської країни) та Республіки Білорусі (країни пострадянського простору) для порівняння та більш обґрунтованої оцінки вітчизняного досвіду.

Аналіз основних досліджень і публікацій із зазначеної проблеми. Загалом, сутність понять «наукова школа», «науково-педагогічна школа», їх ознаки, функції, типи, умови формування та особливості діяльності активно та ґрунтовно почали досліджуватися філософами, наукознавцями, психологами та педагогами із середини ХХ століття задля вирішення їх серед інших наукових осередків. Різноманітність досліджень зумовлена неузгодженістю серед дослідників та відсутністю в нормативних документах однозначного тлумачення досліджуваних дефініцій. Діапазон визначень – від малочисельного регіонального колективу з двома поколіннями послідовників до світової наукової течії. Наприклад, укладачі «Енциклопедії історії України» пропонують сім неklasичних означень «наукової школи» [6].

Вітчизняні науковці розглядають принципи функціонування та наповнюють сутність досліджуваної дефініції певними ознаками відповідно до суспільних, політичних змін, змін у науці та освіті (І. Анненков, О. Богомолець, Ф. Бутинець, В. Гасілов, Т. Гуменна, Л. Зеленська, П. Капиця, Б. Кедров, А. Коломієць, Г. Лайтко, Л. Ландау, І. Примаєк, О. Примаєк, А. Рибачук, С. Руда, О. Семенов, Є. Хриков та багато інших) [1; 2; 23; 24; 25]. Феноменологічну сутність досліджуваного явища представлено філософами та педагогами сучасності Д. Ароновим, А. Бойко, Ю. Грищенко, Н. Дем'яненко, Д. Зербіно, Г. Кловак, П. Саухом, О. Устенко та ін. Критичний аналіз діяльності наукових шкіл подано В. Євтухом та Н. Ничкало [7; 8; 10; 19; 24].

Виокремлення категорії «науково-педагогічна школа» як самостійної структури та її глибокий понятійний аналіз проведено класиками педагогічної думки С. Гончаренком, О. Грезньовою, Д. Зербіно, Ю. Храмовим та продовжується педагогами-дослідниками у ХХІ столітті (Д. Ароновим, О. Гнізділовою, Г. Кловак, Я. Кодлюк, В. Лозовою, М. Скрипником, Г. Цветковою та іншими) [4; 5; 10; 24]. Науково-педагогічну школу як невід'ємну складову університетської кафедри та загалом університетської освіти розглядають О. Адаменко,

А. Алексюк, О. Глузман, С. Золотухіна, О. Микитюк, О. Сухомлинська, М. Хорунжий та ін. [24].

Результати діяльності власних шкіл пропагують визнані педагоги: А. Богуш, А. Бойко, О. Дубасенюк, І. Зязюн, В. Лозова, Л. Павлов, О. Пехота, І. Прокопенко, О. Савченко, С. Сисоева, М. Чепіль та інші у вигляді праць бібліографічного характеру (із зазначенням професійних та наукових здобутків керівника школи; напрямів та практичних результатів діяльності школи, перспектив подальшої діяльності; кількісної та якісної характеристики захищених послідовниками дисертаційних робіт тощо).

Досвід діяльності наукових шкіл Республіки Польща неодноразово було представлено особисто професором Т. Левовицьким на спільних українсько-польських конференціях. Крім того, проблеми чіткого окреслення дефініції та результати діяльності польських наукових шкіл ґрунтовно досліджено З. Дроздовичем, Й. Нікіторовичем, Е. Огородзкою-Мазур, А. Ружанською, Є. Шацьким та багатьма іншими науковцями [11; 27; 28; 29].

З досвідом роботи білоруських наукових шкіл ми знайомилися завдяки працям М. Артюхіна, Т. Дика, О. Івашкевича, Г. Пальчика й інших та шляхом аналізу офіційних сайтів провідних університетів країни [9; 20].

Окреслення невирішених питань, порушених у статті. Країни, досвід школотворення яких ми пропонуємо для порівняння, мають тисячолітні наукові традиції, вагомі здобутки та тісно співпрацюють з Україною в багатьох сферах. Проаналізований матеріал демонструє суттєві відмінності в підходах до організації діяльності наукових / науково-педагогічних шкіл, які зумовлені певними історичними, географічними та суспільними факторами.

Метою статті є порівняльний аналіз організації та діяльності наукових/науково-педагогічних шкіл України та Республік Польщі і Білорусі.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Аналіз джерельної бази дозволяє стверджувати, що прогрес високорозвинених країн відбувається завдяки ефективному втіленню творчих здобутків, прогресивних ідей провідних науковців та колективів однодумців, які гуртуються задля вирішення нагальних проблем суспільства.

Сучасного розуміння «наукові/науково-педагогічні школи» набули у другій половині ХХ століття у зв'язку із появою плеяди радянських науковців, які активно досліджували даний феномен (А. Баєв, Д. Зербіно, К. Ланге, С. Микулінський, М. Ярошевський та ін.) [8; 26] та активним формуванням самих шкіл, хоча витоки виникнення самого феномену «наукова школа» сягають античних часів.

Як зазначалося вище, до цього часу не запропоновано однозначного тлумачення категорії «наукова школа», що є характерним для всіх досліджуваних країн, оскільки вони мають різний характер провідної діяльності, різні домінуючі риси, різну сферу та географію поширення здобутків, чим й ускладнюється однозначний опис. Проте, спільними рисами є: обов'язкова наявність засновника – видатного вченого – лідера школи, провідної прогресивної ідеї, над якою він працює та когорти однодумців.

Що стосується «науково-педагогічної школи», то для української та польської науки характерним є розуміння того, що ці школи займаються дослідженнями проблем педагогіки як науки, на відміну від білоруської – у якій різногалузеві наукові школи прийнято називати науково-педагогічними.

Вагомими постатями польської педагогічної науки ХХ ст. є В. Оконь (яскравий представник лідера наукової школи, який згуртував дослідників навколо своїх ідей з розвитку загальної дидактики та проблемного навчання) й Б. Суходольський (більше зосереджений на продовженні ідей С. Гессена щодо педагогіки культури, розвитку педагогіки в поєднанні з філософією, ніж на пропагуванні своїх ідей серед учнів). Крім того, у працях Т. Левовицького ґрунтовно досліджується діяльність польських наукових шкіл початку та середини ХХ століття, зокрема: Р. Врочинського, М. Грегоровської, А. Гулка, Д. Джотейко, Й. Зборовського, К. Леха, Л. Лея, Й. Конопницького, Р. Міллер, Д. Мірського,

Г. Мушинського, Б. Наврочиського, Т. Новацького і З. Вятровського, Г. Радлінської, К. Сосницького. Сучасні ж польські школи представлені: варшавською школою загальної дидактики (В. Зачинський, К. Крушевський, Т. Левовицький, С. Мешальський, М.С. Шиманський), торунською школою соціології освіти (Р. Борович, З. Квечинський та ін.), варшавською і шльонською школами суспільної педагогіки (Т. Пілх, А. Радзевич-Вінницький), бидгощською школою педагогіки праці (З. Вятровський, Р. Герлях), школою філософії освіти (Л. Вітковський, Й. Рутковський), колективами, що досліджують шкільну педагогіку (Д. Голубняк, М. Дусжікова, Д. Клюс-Станська, Б. Сліверський), медійну педагогіку (Б. Семенецький), педагогіку культури (І. Войнар, Й. Гайда), спеціальну педагогіку (Й. Вичесаний), освітню політику (В. Сліверський, М.Й. Шиманський), виміри в педагогіці (Б. Немерко), зміни та напрями у сучасній освіті (Т. Левовицький, З. Мелосик, Б. Сліверський, Т. Шкудлярек). Деякі з цих шкіл об'єднані навколо лідерів, інші – навколо обраних проблем, зазвичай нечисленні – навколо запропонованої власної теорії, методології та лідерів [11; 28].

Більш ґрунтовно діяльність наукових шкіл, так званих «міжкультурних студій», описує Є. Огородзка-Мазур: школи Є. Нікіторовіча на польсько-білорусько-литовській прикордонній території, школи Т. Левовицького на польсько-чеському кордоні в Тешині на Шльонську та школи З. Ясіньського на польсько-німецько-чесько-словацькому кордоні в Ополе на Шльонську, які досліджують особливості освітнього процесу в умовах полікультурного середовища з урахуванням культурного, мовного, ментального, політичного, світоглядного та соціально-економічного контекстів. Зазначений досвід потребує більш детального вивчення та є вагомим для багатонаціонального українського суспільства в період реформування освітньої галузі задля врахування потреб національних меншин, проте з максимальним збереженням української ідентичності [24; 29].

Не менш цінним для дослідження є досвід країни ближнього зарубіжжя – Республіки Білорусь, оскільки радянський період зародження та розвитку наукових шкіл був спільним для наших країн. З'ясуємо спільні та відмінні особливості їх діяльності на сучасному етапі розвитку.

Початок 90-х років ХХ ст. характеризувався в Білорусі значним відтоком кадрів з наукової галузі та загалом зниженням інтересу до науки, в останні ж роки ситуація кардинально змінилася – на сьогодні від науки очікують не лише отримання результатів, які сприятимуть розширенню знань, але й, першочергово, посилення її впливу на науково-технічний прогрес країни. На цьому етапі з'являється нова форма організації науки, яка будується за проблемним принципом. Починають утворюватися великі та малі творчі колективи для вирішення певних наукових проблем на міждисциплінарній, а часто й на міжгалузевій основі. Такі колективи за характером своїх функцій та можливостями становлять новий тип наукових шкіл [9]. Проте, як зазначають дослідники, відсутність в науці молодих докторів наук та незначна доля (21 %) докторів наук середнього віку може в подальшому створити загрозу втрати наступності між поколіннями білоруських вчених та призвести до розпаду провідних наукових шкіл.

Моніторинг офіційних сайтів провідних білоруських закладів вищої освіти та відповідної джерельної бази, дозволяє стверджувати, що незалежно від спрямованості досліджень (педагогіка, мовознавство, література, історія, хімія, фізика, екологія та ін.) більшість наукових шкіл, як ми зазначали вище, позиціонують себе як науково-педагогічні.

Наприклад, у закладі освіти «Вітебський державний ордену Дружби народів медичний університет» уже багато років сформувалися та діють 20 авторитетних науково-педагогічних шкіл, які роблять вагомий внесок у розвиток білоруської медичної науки та вдосконалення педагогічного процесу університету, що зумовлює та визначає нерозривний зв'язок минулих, сьогоденних та наступних поколінь учених-медиків (наприклад, науково-педагогічні школи «Педіатрія» В. Новікової, «Здорова мама – здорова дитина» С. Занько та інші) [17]. У Білоруському державному університеті фізичної культури діє 9 науково-педагогічних шкіл,

очолювані відомими вченими, які мають свої наукові напрями, учнів, периферійні зв'язки та визнання закордоном (науково-педагогічна школа з олімпійської освіти М. Кобринського, науково-педагогічна школа з основ багаторічної підготовки спортсменів Т. Юшкевича та інші) [12]. У Білоруському державному економічному університеті зареєстровано 10 шкіл економічного спрямування, які теж позиціонуються як науково-педагогічні, оскільки вони виконують педагогічну функцію в галузі підготовки наукових працівників вищої кваліфікації та формують науковий потенціал країни (науково-педагогічна школа з національної економіки В. Шимова, науково-педагогічна школа фінансів О. Кіреєвої та інші) [15]. Така ж ситуація й у закладі освіти «Вітебський державний університет імені П. Машерова», в якому діють 13 різногалузевих науково-педагогічних шкіл, що мають визнання не лише в Білорусії, але й у країнах ближнього та дальнього зарубіжжя (науково-педагогічні школи «Теорія і методика навчання хімії» Є. Аршанського, «Етнопедагогіка» А. Орлової та інші) [13].

На базі Брестського державного університету імені О. Пушкіна створено та діє 14 наукових шкіл, діяльність яких здійснюється під керівництвом професорсько-викладацького складу, що має високі досягнення в науково-дослідницькій діяльності та значний досвід роботи з обдарованою молоддю (науково-педагогічні школи «Педагогіка та методика вищої школи» А. Сендер, «Методологічні та лінгводидактичні аспекти формування інноваційного освітнього середовища навчання іноземній мові студентів» В. Сатінової та інші) [16]. Положенням «Про науково-педагогічну школу» визначається основна функція школи, яка полягає у проведенні наукових досліджень, створенні інноваційного продукту, підготовка наукових кадрів та навчання творчості молодих вчених, що належать до школи [21]. Та крім загальних положень, умов створення та функціонування, прав та обов'язків членів школи, передбачається декілька варіантів припинення існування школи: дезактуалізація та вичерпання її дослідницької програми, виявлення її непродуктивності протягом останніх двох років; вихід членів школи з-під контролю керівника; припиненням роботи керівника школи та відсутністю гідного наступника. Наводиться й кваліфікаційна карта наукової школи та форми звітності.

Науково-педагогічними школами закладу освіти «Білоруський державний педагогічний університет імені Максима Танка» (20 шкіл) розробляються проблеми розвитку теорії та практики неперервної педагогічної освіти, моделювання та організації інноваційної освіти, економіки знань, психології педагогічної взаємодії, формування методичної культури викладачів тощо. Науково-педагогічні школи БДПУ також представлені науково-дослідницькими колективами, які здійснюють фундаментальні розробки в галузі фізики елементарних частинок та космології, фізичних характеристик та властивостей поверхонь матеріалів, геологічних досліджень, проблем протеолізу (науково-педагогічна школа розвитку теорії та практики неперервної педагогічної освіти О. Жука, науково-педагогічна школа моделювання та організації інноваційної освіти І. Циркуна, науково-педагогічна школа теорії та методики викладання інформатики О. Павловського та інші) [14].

Зокрема, у Положенні про науково-педагогічну школу БДПУ, серед інших аспектів визначаються основні задачі, які має здійснювати науково-педагогічна школа:

- проведення фундаментальних та прикладних досліджень з пріоритетних напрямів психолого-педагогічних, гуманітарних, природничих наук;
- підготовка наукових працівників вищої кваліфікації для забезпечення наступності поколінь в освітній та науковій діяльності закладів вищої освіти;
- забезпечення нерозривного зв'язку освітнього процесу з науковими дослідженнями та інноваційною педагогічною практикою [22].

Крім того, Положення визначає кваліфікаційну карту наукової школи та форму звіту за календарний рік. У разі непродуктивної діяльності школи впродовж трьох років вона має припинити свою діяльність.

Відмінною є класифікація наукових шкіл Білоруського державного університету. На сьогодні в ньому діють наукові школи всіх типів – класичні, дисциплінарні та школи, які

створюються за проблемним принципом. Гордістю університету є його співробітники – академіки та член-кореспонденти НАН Білорусі – С. Абламейко (наукові роботи в галузі обробки зображень та розпізнавання об'єктів), О. Івашкевич (дослідження в галузі фізичної хімії та прикладної квантової хімії), О. Данілов (основні дослідження в галузі теорії, методології та історії соціології) та інші. Ефективна наукова діяльність є однією з функцій діяльності наукових шкіл. Звичайно, що їхній розвиток можливий лише у випадку поповнення молодими кадрами, що забезпечуватиме спадкоємність наукового знання. У зв'язку з цим підготовка кадрів вищої кваліфікації є ще однією важливою функцією наукових шкіл БДУ й саме тому підготовка молодих наукових кадрів починається в університеті вже зі студентської лави. Студенти працюють з науковими керівниками як індивідуально, так і в межах наукових об'єднань – гуртків та студентських науково-дослідницьких лабораторій. Студентська наука ефективно розвивається в підрозділах, де сформовані наукові школи, які успішно працюють у різних галузях знань. Студенти, аспіранти та молоді вчені мають унікальну можливість долучитися до діяльності діючих наукових шкіл для того, щоб стати не лише висококваліфікованими спеціалістами, але й творчими особистостями. Саме участь у виконанні наукових досліджень навчає творчому підходу до вирішення завдань, а знання отримані в університеті та значний досвід наукових шкіл дозволяє білоруським студентам стати затребуваними на ринку праці [3].

Цікавою є класифікація наукових шкіл закладу освіти «Білоруський державний університет культури і мистецтв», в основі якої лежить сфера проведення досліджень – наукові школи в галузі педагогіки (Л. Козловської «Теорія, методика та організація соціально культурної діяльності» та В. Леончікова «Бібліотекознавство, бібліографознавство та книгознавство»), мистецтвознавства (В. Прокопцової «Компаративне мистецтвознавство»), культурології (М. Можейко та О. Смолика «Світова та вітчизняна культура») та музеєзнавства (М. Беспалої та О. Гужаловського «Теорія та практика музейної справи»). Саме дослідження тенденцій динаміки та перспектив розвитку білоруської культури у світовому контексті, розробка наукового забезпечення діяльності організацій сфери культури стали важливими напрямками наукової діяльності наукових шкіл університету, які прагнуть оперативного упроваджувати отримані результати, розробки та рекомендації у практичну діяльність, своєчасно оновлювати зміст освітнього процесу, сприяти підвищенню ефективності функціонування сфери культури в Республіці Білорусь [18].

Відмінністю від специфіки діяльності українських наукових шкіл є й те, що діяльність білоруських шкіл нерозривно пов'язана з діяльністю Вищої атестаційної комісії (ВАКу). За словами ректора Академії управління при Президентові Республіки Білорусь Г. Пальчика: «в цілому робота Вищої атестаційної комісії нині орієнтована на узгодження дій всіх зацікавлених у підтримці та розвитку вітчизняних наукових шкіл, створення умов для мотивації молоді пов'язати свою професійну діяльність з науковою сферою, визначення перспективних напрямів досліджень, затребуваності їх результатів реальним сектором економіки» [20].

Висновки та перспективи подальшого дослідження проблеми. Отже, розглянувши приклади організації й діяльності польських та білоруських наукових шкіл, порівнявши їх з діяльністю українських, відзначимо, що вони мають як спільні, так і відмінні риси й особливості, проте відіграють вагомий роль у розвитку країни, у якій виникають. Подальші дослідження спрямовуватимемо на більш ґрунтовне дослідження особливостей діяльності закордонних наукових шкіл у напрямі підготовки кадрів у середовищі закладу освіти.

Список використаних джерел та літератури

1. Анненков І. О. Визначення поняття «наукова школа» крізь призму аналізу української та радянської історіографії проблеми (кінець ХХ – початок ХХІ ст.). *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «ІФНІТ»*. 2013. Вип. 21. С. 72–83.
2. Бутинець Ф. Ф. Наукова школа: її ознаки та умови формування. *Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки*. 2011. № 4 (58). С. 8–15.

3. Главное управление науки БГУ. Научные школы. URL: <http://research.bsu.by/research-activity/research-divisions-and-scientific-schools/sci-schools/> (дата звернення: 08.10.2020).
4. Гнізділова О. А. *Становлення і розвиток наукових шкіл у вищих педагогічних навчальних закладах Східної України в ХХ столітті* : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01, Харків, 2012. 499 с.
5. Гончаренко С. У. Наукові школи в педагогіці. *Становлення і розвиток науково-педагогічних шкіл : проблеми, досвід, перспективи* : зб. наук. праць / [за ред. В. Кременя, Т. Левовицького]. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. С. 27–43.
6. *Енциклопедія історії України* : у 10 т. / редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. Київ : Наукова думка, 2010. Т. 7. С. 216.
7. Євтух В. Наукові школи у контексті дослідницьких просторів : змагання міфів і реальностей. *Галузеві соціології в умовах глобальних змін і соціальних трансформацій* : зб. наук. статей. Київ : Каравела, 2017. С. 69–83.
8. Зербино Д. Д. *Научная школа как феномен*. К. : Наук. думка, 1994. 134 с.
9. *Ивашкевич О. А., Дик Т. А. Роль Белорусского государственного университета в развитии отечественной науки. Наука и инновации*. 2011. № 10. С. 8–11. (дата звернення: 08.10.2020).
10. Кловак Г. Т. *Педагогіка наукової школи* : навч.-мет. посібник для вищих пед. навч. закладів. Чернігів: ЧДЦНТЕІ, 2004. 208 с.
11. Левовицький Т. Гуманітарні традиції і сучасність наукових шкіл у педагогіці. *Становлення і розвиток науково-педагогічних шкіл : проблеми, досвід, перспективи* : зб. наук. праць / [за ред. В. Кременя, Т. Левовицького]. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. С. 204–213.
12. Научно-педагогические школы URL: <http://www.sportedu.by/nauchny-e-shkoly-2/> (дата звернення: 08.10.2020).
13. Научно-педагогические школы URL: <https://vsu.by/nauchnaya-deyatelnost/nauchno-pedagogicheskie-shkoly.html> (дата звернення: 08.10.2020).
14. Научно-педагогические школы БГПУ. URL: <https://bspu.by/nauka/nauchno-pedagogicheskie-shkoly-bgru> (дата звернення: 08.10.2020).
15. Научно-педагогические школы БГЭУ URL: <http://nir.bseu.by/scientific/NPH/nph.htm> (дата звернення: 08.10.2020).
16. Научно-педагогические школы. URL: <http://www.brsu.by/science/nauchno-pedagogicheskie-shkoly> (дата звернення: 08.10.2020).
17. Научные школы ВГМУ. URL: <https://www.vsmu.by/science/science-school.html> (дата звернення: 08.10.2020).
18. Научные школы. URL: http://www.buk.by/Science/Scientific_schools/ (дата звернення: 01.11.2020).
19. Ничкало Н. Г. Наукові школи і наукова критика. *Наукова еліта як соціально-економічний фактор розвитку держав в умовах глобалізації* : зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф. К. : Інформаційні системи, 2010. Вип. 2. С. 26–36.
20. Пальчик Г. ВАК берет ориентир на поддержку и развитие отечественных научных школ. *Беларуская думка*. 2015. № 3. С. 10–18.
21. Положение «О научно-педагогической школе». URL: http://www.brsu.by/sites/default/files/inovac/252_polozhenie_o_n-ped_shk_03.2013.pdf (дата звернення: 08.10.2020).
22. Положение о научно-педагогической школе учреждения образования «Белорусский государственный педагогический университет имени Максима Танка». URL: <https://bspu.by/admin-panel/vendor/kcfinder/upload/files/NIS/положение%20o%20научно-педагогической%20школе.pdf> (дата звернення: 08.10.2020).
23. Примак І. Д., Примак О. І. Проблема наукової школи в історії науки і в сучасній науці. *Наукова школа : сутність та етапи становлення. Секція "Педагогічні науки" (підсекція 2)*. Харків : Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. Сковороди, 2007.
24. *Становлення і розвиток науково-педагогічних шкіл : проблеми, досвід, перспективи* : зб. наук. праць / [за ред. В. Кременя, Т. Левовицького]. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 692 с.
25. Хриков Є. М. До питання про створення науково-педагогічних шкіл в Україні. *Шлях освіти*. 2012. № 4. С. 2–6.
26. *Школы в науке* / [под ред. С. Р. Микулинского, М. Г. Ярошевского, Г. Кребера, Г. Штейнера]. Москва : Наука, 1977. 510 с.
27. Drozdowicz Z. Szkoły w nauce. «Forum Akademickie». 2007. Nr. 2.
28. Lewowicki T. *O tożsamości, kondycji i powinnościach pedagogiki*. Warszawa–Radom : ITE-PIB, 2007.
29. Ogrodzka-Mazur E. Trwałość a modyfikacja stereotypów i uprzedzeń etnicznych u dzieci z pogranicza polsko-czeskiego. *Z teorii i praktyki edukacji międzykulturowej* / red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur. Cieszyn–Warszawa : Wyd. UŚ, WSP ZNP w Warszawie, 2006. S. 153–168.

References (translated & transliterated)

1. Annienkov, I. O. (2013). Vyznachennia poniattia «naukova shkola» kriz pryzmu analizu ukrainskoi ta radianskoi istoriohrafii problemy (kinets XX – pochatok XXI st.) [Defining the concept of «scientific school» through the prism of the analysis of Ukrainian and Soviet historiography of the problem (late XX – early XXI century.)]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Seriiia «IFNIT» – Bulletin of Dnipropetrovsk University. IFNIT series. Vyp. 21.* Pp.72–83 [in Ukrainian].
2. Butynets, F. F. (2011). Naukova shkola: yii oznaky ta umovy formuvannia [Scientific school: its features and conditions of formation]. *Visnyk ZhDTU. Seriiia: Ekonomichni nauky – Journal of ZSTU. Series: Economic Sciences. № 4 (58).* Pp.8–15 [in Ukrainian].
3. Glavnoe upravlenie nauki BGU. Nauchnye shkoly [Main Directorate of Science BSU. Scientific School]. *research.bsu.by*. Retrieved from <http://research.bsu.by/research-activity/research-divisions-and-scientific-schools/sci-schools/> [in Russian].
4. Hnizdilova, O. A. (2012). Stanovlennia i rozvytok naukovykh shkil u vyshchyykh pedahohichnykh navchalnykh zakladakh Skhidnoi Ukrainy v XX stolitti [Formation and development of scientific schools in higher pedagogical educational institutions of Eastern Ukraine in the XX century]. *Doctor's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
5. Honcharenko, S. U. (2012). Naukovi shkoly v pedahohitsi [Scientific schools in pedagogy]. *Stanovlennia i rozvytok naukovo-pedahohichnykh shkil: problemy, dosvid, perspektyvy – Formation and development of scientific and pedagogical schools: problems, experience, prospects: zb. nauk. prats. V. Kremen & T. Levovytskii* (Ed.). Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 27–43 [in Ukrainian].
6. Smolii, V. A., & in. (2010). *Entsyklopediia istorii Ukrainy: u 10 t. [Encyclopedia of the History of Ukraine: in 10 vols.]*. Kyiv : Naukova dumka. T. 7. 216p. [in Ukrainian].
7. Yevtukh, V. (2017). Naukovi shkoly u konteksti doslidnytskykh prostoriv: zmahannia mifiv i realnostei [Scientific schools in the context of research spaces: competition of myths and realities]. *Haluzevi sotsiologii v umovakh hlobalnykh zmin i sotsialnykh transformatsii – Sectoral sociology in the context of global change and social transformation: zb. nauk. statei*. Kyiv: Karavela, Pp.69-83 [in Ukrainian].
8. Zerbino, D. D. (1994). *Nauchnaya shkola kak fenomen [Scientific school as a phenomenon]*. Kyiv: Nauk. dumka, 134 p. [in Russian].
9. Ivashkevich, O. A., & Dik, T. A. (2011). Rol' Belorusskogo gosudarstvennogo universiteta v razvitii otechestvennoj nauki [The role of the Belarusian State University in the development of national science]. *Nauka i innovaczii – Science and innovation. № 10.* Pp.8-11 [in Russian].
10. Klovak, H. T. (2004). *Pedahohika naukovoï shkoly [Pedagogy of scientific school]: navch.-met. posibnyk dlia vyshchyykh ped. navch. zakladiv*. Chernihiv: ChDTsNTEI, 208 p. [in Ukrainian].
11. Levovytskyi, T. (2012). Humanitarni tradytsii i suchasinst naukovykh shkil u pedahohitsi [Humanitarian traditions and modernity of scientific schools in pedagogy]. *Stanovlennia i rozvytok naukovo-pedahohichnykh shkil: problemy, dosvid, perspektyvy – Formation and development of scientific and pedagogical schools: problems, experience, prospects: zb. nauk. prats. V. Kremen` & T. Levovytskii* (Ed.). Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, Pp. 204–213 [in Ukrainian].
12. Nauchno-pedagogicheskie shkoly [Scientific and pedagogical schools]. *www.sportedu.by*. Retrieved from <http://www.sportedu.by/nauchny-e-shkoly-2/> [in Russian].
13. Nauchno-pedagogicheskie shkoly [Scientific and pedagogical schools]. *vsu.by*. Retrieved from <https://vsu.by/nauchnaya-deyatelnost/nauchno-pedagogicheskie-shkoly.html> [in Russian].
14. Nauchno-pedagogicheskie shkoly BGPU [Scientific and pedagogical schools of BSPU]. *bspu.by*. Retrieved from <https://bspu.by/nauka/nauchno-pedagogicheskie-shkoly-bgpu> [in Russian].
15. Nauchno-pedagogicheskie shkoly BGE`U [Scientific and pedagogical schools of BSEU]. *nir.bseu.by*. Retrieved from <http://nir.bseu.by/scientific/NPH/nph.htm> [in Russian].
16. Nauchno-pedagogicheskie shkoly [Scientific and pedagogical schools]. *www.brsu.by*. Retrieved from <http://www.brsu.by/science/nauchno-pedagogicheskie-shkoly> [in Russian].
17. Nauchnye shkoly VGMU [Scientific schools of BSMU]. *www.vsmu.by*. Retrieved from <https://www.vsmu.by/science/science-school.html> [in Russian].
18. Nauchnye shkoly [Scientific schools]. *www.buk.by* Retrieved from http://www.buk.by/Science/Scientific_schools/ [in Russian].
19. Nychkalo, N.H. (2010). Naukovi shkoly i naukova krytyka [Scientific schools and scientific criticism]. *Naukova elita yak sotsialno-ekonomichniy faktor rozvytku derzhav v umovakh hlobalizatsii – The scientific elite as a socio-economic factor in the development of states in the context of globalization: zb. mater. Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* Kyiv: Informatsiini systemy. Vyp. 2. Pp. 26–36 [in Ukrainian].

20. Pal'chik, G. (2015). VAK beret orientir na podderzhku i razvitie otechestvennykh nauchnykh shkol [The Higher Attestation Commission takes a reference point towards the support and development of domestic scientific schools]. *Belaruskaya dumka – Belarusian thought*, № 3. Pp. 10–18 [in Russian].
21. Polozhenie «O nauchno-pedagogicheskoy shkole» [Regulqtion «On the scientific and pedagogical school»]. *www.brsu.by*. Retrieved from http://www.brsu.by/sites/default/files/inovac/252_polozhenie_o_nped_shk_03.2013.pdf [in Russian].
22. Polozhenie o nauchno-pedagogicheskoy shkole uchrezhdeniya obrazovaniya «Belorusskij gosudarstvenny`j pedagogicheskij universitet imeni Maksima Tank» [Regulqtion on the scientific and pedagogical school of the educational institution «Belarusian State Pedagogical University named after Maxim Tank»]. *bspu.by*. Retrieved from <https://bspu.by/admin-panel/vendor/kcfinder/upload/files/NIS/положение%20о%20научно-педагогической%20школе.pdf> [in Russian].
23. Prymak, I.D., & Prymak, O.I. (2007). Problema naukovoї shkoly v istorii nauky i v suchasniї nauksі [The problem of scientific school in the history of science and in modern science]. *Naukova shkola: sutnist ta etapy stanovlennia. Sektsiia «Pedahohichni nauky» (pidseksiia 2) – Scientific school: essence and stages of formation. Section «Pedagogical Sciences» (subsection 2)*. Kharkiv: Khark. nats. ped. un-t im. H. Skovorody [in Ukrainian].
24. Kremen, V. & Levovytskii, T. (Ed.). (2012). *Stanovlennia i rozvytok naukovo-pedahohichnykh shkil: problemy, dosvid, perspektyvy [Formation and development of scientific and pedagogical schools: problems, experience, prospects]: zb. nauk. prats. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 692 p.* [in Ukrainian].
25. Khrykov, Ye.M. (2012). Do pytannia pro stvorennia naukovo-pedahohichnykh shkil v Ukraini [On the question of establishing scientific and pedagogical schools in Ukraine]. *Shliakh osvity – The path of education. № 4*. Pp. 2–6 [in Ukrainian].
26. Mikulinskiy, S.R., Yaroshevskiy, M.G., Kreber, G., & Shtejner, G. (Ed.). (1977). *Shkoly v nauke [Schools in science]*. Moskva: Nauka, 510 p. [in Russian].
27. Drozdowicz, Z. (2007). Szkoły w nauce. «Forum Akademickie». Nr. 2 [in Polish].
28. Lewowicki, T. (2007). *O tożsamości, kondycji i powinnościach pedagogiki*. Warszawa–Radom : ITE-PIB [in Polish].
29. Ogrodzka-Mazur, E. (2006). Trwałość a modyfikacja stereotypów i uprzedzeń etnicznych u dzieci z pogranicza polsko-czeskiego. *Z teorii i praktyki edukacji międzykulturowej / red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur. Cieszyn–Warszawa : Wyd. UŚ, WSP ZNP w Warszawie, Pp. 153–168* [in Polish].

Статтю отримано 09.11.2020 р.

Прийнято до друку 10.12.2020 р.